

Erdararen atzerritik Euskararen aberrira

Paulo Agirrebaltzategi

“... El euskara, lengua oprimida por una casta y un sistema políticos muy determinados, necesita, para salvarse y para salvarnos, conducirnos por un camino de libertad” (J.M. Sánchez Carrión, *Lengua y Pueblo*, 32. or.).

José María Sánchez Carrión-en, “Txepetx” en, idazlanak irakurri dituenak badaki zein ondo dakien berak logikaren zorroztasuna eta hoztasuna sinbolikaren leuntasunarekin eta berotasunarekin janzten.

Orain argitaratu duen tesi-lan hau irakurriko duena berehala konturatuko da bere logika zorrotzagotzen saiatu dela oraindik, hitzak berak zeinu logiko soiletara ekarriz. Hala ere, etengabe aurkituko du sinboloen poesia tartean. Tesiaren tituluan bertan jarri du irudimenaren arnasa: *Un futuro para nuestro pasado*.

Beste lekutan eta bereziki tesi-lan honetan darabilen sinbolo aberatsenetako bat hauxe da: hizkuntzazko arrozketak (“atzerria”) eta aberriratzea (herriratzea). Bestalde, Txepetxen pentsabidean eta hizkeran sarritan agertzen da Bibliako sinboloen oihartzuna. Bide horretatik eta aurrean dugun idazlan honen funtsezko muina hauteman nahian, iruditzen zait Bibliako Exodoa izan daitekeela, au-

toreak bere teoria soziolinguistikoaz argitu eta urratu nahi duen hizkuntz komunitatearen —Herriaren— bidearen eredu sinbolikoa, hizkuntzazko alienaziotik —“extorsión lingüística”tik— beraren hizkuntz berreskurapen sozialera doanarena. Herri osoaren ibilaldi luzerako bidea urratzen ari zaigula iruditzen zait, Israel-ek Egipto-tik “promisioko lurraldera” egin behar izan zuen basamortuko ibilaldi luzearen antzekoa.

Guzti horri erantzuten dio nolabait goian eman dugun gure irakurketa honen tituluak: “Erdararen atzerritik Euskararen aberrira”. Erbestetik aberrirako ibilaldia da Herriaren prozesua, bere hizkuntza “nazionala” berreskuratzea. Berreskurapen horren gakoak erakusten ditu autoreak pentsabide tinko-tinkoaren hariak.

Gernika suntsitu zutenetik berrogeitamargarren urteburua betetzarekin batera aterako da tesi-lan hau. Herri erausi eta berre-raikiaren sinboloa da Gernika. Herri honen berreraikuntza, berriz, ez da etorriko beronen hizkuntzaren berreskurapenetik ez bada. Iraganaren omenalditan ezezik, etorkizunaren —eginkizunaren— deigarri eta bide-urratzaile dator Txepetxeren tesia.

“Irakurketa” honek lan horren puntu batzuk nabarmendu nahi ditu; aipatzen diren erdarazko testu guztiak bertatik hartuta daude.

Euskara: Hizkuntza gutxia ala gutxitua?

Ez ahal dugu maiz entzun —eta erabili— sailkapen hau: Munduko —edo Europako— “hizkuntza handiak” (edo nagusiak) (ingelese, frantsesa, gaztelania, etab.) eta “hizkuntza gutxiak” (euskarra, bretoiera, friulera, galegoa, katalana, etab.)? Eta agian ez gara benetan jarri bereizkuntza “normal” eta soil horren azpian dagoen historia eta karga ideologiko astuna bilatzen.

Badu itxura gainera sailkapen horrek, estatistika hotzaren araberaren egindakoarena; zientzia matematikoaren objektibotasunarekin jantzita aurkeztuko dizute agian hizkuntza handien eta hizkuntza gutxien banaketa: haiek dira gehiengoaren hizkuntza —milioi askok darabiltena—; besteak dira gutxiengoaren hizkuntza. Eta demokrazian gehiengoaren eta gutxiengoaren arteko jokoak jokatuz behar omen denez, hizkuntza handiek eskubideak dituzte hizkuntza gutxiak ez dituztenak.

Baina hizkuntza gutxia esaten denean, ez dago hor kontzeptu estatistiko hutsa eta horren araberrako "demokrazia". Eskasa esan nahi du sarritan "gutxi" hitzak; hemen ere bai. Eta gutxia omen delako *gutxietsi* egiten da halako hizkuntza —euskara, gurean—. Ala ez ote da beste hau gertatu: Aurrenik gutxitu egin dute euskara, ondoren gutxietsi —gutxitzat hartu—, azkenik gutxiengoaren hizkuntza deklaratu?

Txepetxek dioenez, halako hizkuntza halako garai historikotan egon daiteke hiru egoera hauetakoren batean, nolabait bizirik baldin badago: jatorrizko hizkuntza gisa (A), kulturazko hizkuntza gisa (B), jatorrizko eta kulturazko hizkuntza gisa (AB). Jakina, gertatzen da, egoera horietarako halako deiturak erabiltzen dituztela, kalifikazio gisa, eta horren ondorioak ateratzen hizkuntz politikarako. Horrela A hizkuntza etnikoa edo indigena da, arbasoen hizkuntza, halako gizatalde txikiaren barrutira mugatua eta gaurko mundu modernorako baliogabea; B hizkuntza da hizkuntza klasikoa, historia ohoretsua duena, nazioartean erabiltzekoa eta ohorez ikas daitekeena; AB hizkuntza, berriz, hizkuntza modernoa da, gaur-gaurkoa, herriartekoa edo nazioartekoa, eta ikasi beharrekoa.

Nork ez du entzun gure artean?: Euskara, gure hizkuntza "zaharra", gure arbasoen hizkuntza... Bertako hizkuntza berezia (indigena, etnikoa)... Euskara, baserriarren hizkuntza eta gaurko zibilazio moderno eta industrialdurako balio ez duena... Zertarako euskara ikasi?

Eta badakigu: Espainiako Konstituzioaren arabera, gaztelania ikastea "beharrezkoa" da, euskara ikasi nahi duenak ikas dezake... Hizkuntzen berezikuntzaren halako filosofia dago azpian. Izan ere, horrelako berezikuntza ez da halako soziolinguistaren marko abstraktuan eta neutralean egiten. Hizkuntzen arteko borrokaren testuinguruan egiten da: areago, hizkuntza azpiratzailearen eta hizkuntza azpiratuaren arteko harremanak ezkutatu besterik ez ditu egiten horrelako terminologiak.

Euskararen "gutxipena" ren historia, horren menperakuntzaren eta horren ordezkapenaren historia da, erdararen (gaztelaniaren nahiz frantsesaren) mesedetan. Horren zurikatzaile besterik ez da hizkuntza nazionalaren/etnikoaren, modernoaren/zaharraren, beharrezkoaren/baliogabearen, famili hizkuntzaren ala kultur hizkuntzaren terminologia osoa, estatu menperatzaileak —"expansionario", dio Txepetxek— ezarria.

Hizkuntzaren gutxitzearen prozesuan gertatzen da hiztunen arrozketak: buruzko alienazioa, beren hizkuntza gutxietsiz, eta hizkuntzazko erbestera, erdarara aldatuz. Azpian dago, estatu "expansionario"ak zabaldu eta ezarri duen axioma: hizkuntzen ezberdintasuna; eta, horren ondorioz, hizkuntza gutxituko hiztunen gutxitasun-komplexua, axioma hura beren baitaratu dutenean. Eta ondorioaren ondorioz, soziolinguistek deitzen duten "norberarenganako hizkuntzazko gorrotoa".

Hona hemen liburugilearen hitz argigarriak: "Pero esto es, precisamente, lo primero que una comunidad lingüística necesita cuestionar y que no puede en modo alguno aceptar: la pretensión de los otros de que su lengua es inferior a la de ellos. Porque, como vimos, el primer axioma, incuestionable e indiscutible, que permite en cualquier tiempo histórico la supervivencia de una comunidad lingüística es la convicción de sus hablantes de que su lengua es tan apta como cualquier otra lengua humana, y la única capaz *para ellos* de dotarlos de un desarrollo lingüístico completo". "Burua deskolonizatu behar da", dio berak.

Benetan bere laneko puntu nagusienetako bat azaldu du hor Txepetek; eta hortxe datza euskararen berreskurapen osoa helburutzat jartzen dugun eta hori bilatzen dugun euskaldunontzat abiabururik behinenetakoa: Euskara ez da hizkuntza gutxia, gutxitua baizik. Gogameneko alienazioa eta konplexua gainditu behar aurrenik, hizkuntzazko erbestetik aberriratzeko. Badirudi prozesu hau aurrera doala: "Hizkuntza minorizatu"ei buruzko kongresua egina dute orain dela urte batzuk Faduran; bada "Europako hizkuntza gutxitu"en aldeko erakunde nazioartekoa, non euskaldunok barruan bait gara.

Elebidun osoa ala euskaldun osoa?

Elebitasunaren predikua oso zabaldurik dago aspaldi honetan, batez ere gure artera demokraziaren haizeak etorri omen direnetik. Badirudi orain gehienek aurkituak dituztela elebitasunaren bikaintasunak, eta hortxe ikusten dutela Euskal Herriaren hizkuntzazko paradisua. Duela gutxi, apezpiku batek ere aldarrikatua digu elebitasunaren mezua.

Eta zergatik daude prediku horren aurka euskararen aldeko borrokan eta horren berreskurapenaren aldeko lanean diharduten

hainbat eta hainbat herri-erakunde eta talde, batetik, eta hamaika soziolinguista, bestetik?

Hasteko, bi hizkuntza leku berean —herri berean—, aldi berean eta hiztun berberetan ukituan egotea da elebitasuna. Besterik ez da: bi hizkuntza elkarren ondoan, elkarren gainean edo elkarren tartean gertatzea besterik. Alde horretatik badu kidetasunik, ingeles antropologoek esaten duten “cultural contact” delakoarekin. Baina kontzeptu hori beste hainbatek “aculturation” deitzen dute: eta badakigu akulturazioak gehienbat kultura indartsuren batek beste makalagoren baten gain duen eragina eta “inbasioa” adierazten dituela. Beraz, kulturazko “ukitu” soila baino gehiago izan daiteke nonbait akulturazioa; era berean, elebitasunak edo “hizkuntzazko ukituak” ez ote du ezkututzen hizkuntzaren batek bestearen gain ezarritako inbasioa?

Orain esan dezagun, elebitasunak, hasteko, *abiaburuko* egoera sozial edo pertsonala besterik ez duela adierazten. Baina gertatzen dena, zera da: *helburu* bihurtu nahi dutela elebitasuna. Eta orduan, berehala galdetu behar: zer-nolako elebitasuna da, hizkuntz politikak helburutzat duena?

Horrelako galdera egin zuen Eusko Jaurlaritzako Euskararen Aholku-Batzordeak, *Euskararen Politikarako Oinarriak* (Gasteiz 1983) txostena lantzean nonbait. Lau elebitasun-modu bereizten ditu txostenak: pasiboa, diglosikoa, faltsua eta osoa. Azken hau honela definitu zuen: “Bi hizkuntzetan jendetza guzvia, maila eta arlo guzietan, eta pertsona arteko harreman guzietan, inolako diferentziarik gabe baliatzea” (17-19 or.). Egia esan, txostenak berak ez du Euskal Herrian horrelako elebitasunik lortzeko itxaropen handirik agertzen; hala ere, horixe ipintzen du helburutzat.

Baina zergatik ez da lortuko elebitasun osoa? Ezinezkoa delako. Eta hori predikatzen ihardutea, jendea iruzurtzen ibiltzea da. Bidea, ordea, beste nonbaitetik doa; ez elebitasun “osoa” edo bes-telako edozein elebitasun-modu lortzeko asmoetatik. Elebitasunaren ideologia eta faltsukeria salatu beharra dago. Horretara doa, neurri handi batez, Txepetxen tesia.

Elebitasuna bi hizkuntzaren arteko ukitua baldin bada, halako gizartean gertatzen dena, elebidunak gizarte horretako gizon-ema-kumeak dira. Horien egoera, ordea, hizkuntza batari (H^1) eta beste-
teari (H^2) buruz oso ezberdina izan daiteke, eta, beraz, elebitasun-
moduak ugariak dira. Gradu-arazoa da. Gizarte elebidunaren ba-
rruan zortzi egoera bereizten ditu gure autoreak, bere

herri-hizkuntza “gutxitua” bakarrik eta jatorrizko eran soilik dakiarenengandik hasi, eta hizkuntza azpiratua eta azpiratzailea, biak jatorrizko mailan nahiz kulturazko mailan dakizkienarenganaino. Lehenengoari “lehen mailako elebakarduna” deitzen dio Txepetxek; azkenengoari, bizelebiduna. Tartean daude “bigarren mailako elebakarduna”, “lehen mailako erdi-elebiduna”, “bigarren mailako erdi-elebiduna”, “elebidun ez-orekatua edo diglosikoa”, “lehen mailako elebidun orekatua”, “bigarren mailako elebidun orekatua”. Sailkapen horren hipotesiaren oinarrian dago, bertako herri-hizkuntza dela herritarrek familiatik lehen eta jatorrizko hizkuntzat hartzen dutena; euskaldunon kasuan, ordea, eta erdaraz ez dakienik ia ez dagoenez, esan daiteke, herritarren hizkuntza “naturala” (legez ikasi beharrekoa, gainera) erdara bihurtu dela. Orduan sailkapeneko lehen bi mailakoak ere erabat erdararen alde isurtzen dira: hau da, erdaraz jatorrizko mailan edota kulturazko mailan ondo jakinik, euskara inola ere ezagutzen ez dutenak.

Hemen dago elebitasunaren gakoa, gure autoreak honela adierazten duena: “El hecho al que me estoy refiriendo es, naturalmente, al bilingüismo unidireccional o unilateral que *obliga* a todos los hablantes de la lengua “periférica” a aprender la lengua “central”, *excusando* a todos los hablantes de la lengua “central” a hacer lo mismo en la dirección inversa”. Orduan elebitasunaren predikua erabat bihurriturik dator, hizkuntza menperatukoei *ezarri* egiten bait zaie hizkuntza menperatzailea ikasi eta erabili beharra — “bilingüismo de extorsión” deitzen du Txepetxek. Gainera, hizkuntza gutxituko hitzunei hizkuntza “handia” ikastearen premia eta alde onak predikatuz, hizkuntza gutxituarekin “ez bait daukagu gaurko munduko zibilizazioan bizitzerik”.

Hizkuntza gutxituko hitzunen osagarritzat — “bilingüismo de implementación”— predikatzen dute elebitasuna, izatez haientzat “erbesterako” bidea den elebitasuna: azken batean, hizkuntz ordezkapenerako bide “demokratiko” eta “modernoa”!

Orduan zertara dator euskararen normalkuntzarako “elebitasun orekatua” edo “elebitasun osoa” predikatzea? “Ha llegado también el momento —dio gure autoreak— de sacar al “pensamiento bilingüe” de su “prison de longue durée”.

Uste dudanez, giltzarrizko hitzak ditugu horiek, Euskal Herrian euskararen normalkuntzarako plangintzaren inguruan azken urteotan ontzat eman eta erruz zabaldu diren halako hizkerak eta pentsaera zorrozki eta sakonki kritikatzeko eta zuzentzeko. Ze-

ren, “el paradigma de extorsión/expatriación es el glotocida de la lengua”... Horra salakuntza! Orain arteko prozesuaren etena derigorrezkoa da.

Batetik, jakina da, Euskararen Aholku-Batzordeak zioen elebitasun osoa edo Txepetxek dioen “bizelebitasuna” ezinezkoak direla gizarte mailan; herritar batzuk bakarrik izan daitezke “bizelebidun” iraunkorki. Bestetik, elebitasun orekatua (lehen mailakoa nahiz bigarren mailakoa) gezur eta iruzur hutsa da, hizkuntza menperatzailearen aldetik ezarritako elebitasunaz ari garenean, hau da, jatorrizko eta kulturazko hizkuntza (lehen hizkuntza eta azken hizkuntza) erdara denean.

Elebitasun sozial orekaturik ez dago, borrokan dauden bi hizkuntzen arteko desoreka berrira igarotzeko puntua besterik ez baita oreka-une hori. Eta Herri honetan elebitasun individual orekatu zabala bakarrik gerta daiteke Euskara Herri honen eta euskal herritarren hizkuntza oso bihurtuko denean: Jatorrizkoa eta kulturazkoa.

Euskarak, beste edozein hizkuntzak bezala, lau egoera eduki ditzake Euskal Herrian eta herritar bakoitzarengan: Ø egoera; jatorriz bakarrik ikasitako hizkuntzaren egoera (A); kultura mailan bakarrik ikasitako hizkuntzaren egoera (B); jatorrizko eta kulturazko hizkuntzaren egoera (AB). Euskara euskaldunen hizkuntza oso bihurtzea, AB egoerara eramatea da; hau da, *Eluskararen berreskurapen osoa*.

Gure autorearen beraren hitzak aipatuz: “Y el objetivo no puede ser otro, porque *no hay* otro posible cuando lo que se pretende es vivir con normalidad en un idioma: lograr un desarrollo completo del Euskara, para que el Euskara pueda completarse a través de nosotros, para que nosotros podamos completarnos a través del Euskara”.

Euskaldun berria eta euskaldun ikasia

Soziolinguistak etorri baino lehen herriaren senak eta hizkuntz esperientziak berak sortu du lehen tipologia soziolinguistikoa eta horri dagokion terminologia: Funtsean euskaldunak eta erdaldunak daude; tartean sartu zuten ideologo politikariek euskotarrak

(euzkotarrak, baskoak) kontzeptua, ez euskalduna eta ez erdalduna omen zena. Herriaren senak ez zuen onartu hizkera hori. Baina bai egin zuen beste bereizkuntza bat: euskaldunak (jatorrizkoak) eta euskaldun berriak.

Bereizkuntza horren gainean eta euskararen berreskurapenari begira beste eredu bat proposatu zuten Xabier Kintanak eta Joseba Tobar-ek: Euskaldun ikasia, bi motatako euskaldunentzat eredu izan behar zuena. Hortik abiatuz, nik neuk, halako artikulutxo batean, beste terminologia hau proposatu nuen: Euskaldun "euskalgabea" (euzkotarra), euskaldun eskolagabea eta euskaldun eskolatua. Jakina, banaketa horrek ez zeukan soziolinguistikako tipologia zorrotza eta erabatekoa emateko asmorik.

Horretara dator Txepetxen tesia. Eta tipologia egokia egiteko funtsezko garrantzia ematen dio, hain zuzen, euskaldun ikasi edo eskolatuari. Berak euskaldun *osoa* deitzen du. Euskaldun osoa da "jatorrizko" euskaldun eskolatua nahiz euskaldunberri "euskaldundua" ("nativizado"). Horien azpian daude euskaldun *ez-osoak* edo erdi-euskaldunak: euskaldunzahar edo jatorrizko euskaldun eskolatugabea, batetik, eta bestetik euskaldunberri euskaldundu gabea ("no nativizado"). Eta gero daude ez-euskaldunak: haur mintzogabeak, batetik, eta erdaldunak, bestetik (euskara galdu eta erdaldundu direnak edota erdaldun euskalduntzekoak).

Tipologia honek funtsezko garrantzia du Euskararen normalkuntzari eta horren berreskurapenerako politikari begira. Auto-reak, beraz, horiek izendatzeko terminologiaren gorabeheri ihes egiteko, sinbolo hauek finkatu ditu hizkuntzazko tipo bakoitza adierazteko: Ø (edozein motatako ez-euskalduna); B (euskaldunberri jatorrizkotugabea); A (euskaldunzahar eskolatugabea); BA (euskaldunberri jatorrizkotua); AB (euskaldun eskolatua). Ez gara tipologia horren azalpen zehatzetara sartuko, gure eginkizuna ez bait da autorearena errepikatzea, ezta harena laburbiltzea ere.

Baina bi gauza nabarmendu nahi ditut: a) Gure artean erabiltzen ditugun "euskalduntzea"ren eta "alfabetatzea"ren prozesuak ondo zehaztu eta, aldi berean, elkarlotu beharra euskararen berreskurapenaren prozesuan; b) Euskotar harroaren miseria eta euskaldunzahar eskolatu gabe, baina asearen, pobretasuna, euskara berreskuratzeko bidean; areago, horiek botere politiko, ekonomiko edo kulturalaren jabe baldin badira, euskararen berreskurapenaren bidean oztopo eta kaltegarri dira, lekuz kanpo daudelako gutxienez... Irakurri, bestela, Txepetxen tesia!

Euskara guztiona eta guztiontzat

Slogana izan da eta da oraindik ere. Baina, sloganaren azpian, aitopena (abiaburua) dago, eta erabakia (helburua). Beharrezkoa da gorputza ematea slogan horri, abiaburutik helbururako bidea urratuz. Horrixek bakarrik deitu geniezaiok Euskararen normalkuntzarako plangintza, non herritar guztiek hartuko bait dute parte. Mugimendu horretan sartuko ez direnak atzerritar deitzen ditu Txepetxek ("outsiders"). Hizkuntz elkartea arrotzu eta hizkuntzazko atzerrira eraman duen erdararen ezarpen eta euskararen ordezkapen-prozesuaren aurka, ez dago beste biderik, euskararen berreskurapen osorako bidea besterik: "El paradigma de optimización es el antídoto del paradigma de extorsión. Es decir, es el proceso que restituye a toda lengua socialmente extorsionada, su equilibrio ('salud') vital. Y por lo mismo es el que repatria a su comunidad lingüística de origen a todos los hablantes previamente expatriados por la política asimilacionista del estado expansionario".

Zer da, beraz, metafora gisa erabiltzen dugun hizkuntz elkar-tearen (eta elkarkide bakoitzaren) herriratze hori, hizkuntzazko arrotzeta gaudituz? Herri osoaren eta herritar guztien baterako mugimendua da, bere hizkuntzaren berreskurapen osoaren bide-tik. Irakurri dugun tesiaren punturik interesgarrienetakoa da, autorea herritar bakoitzari esleitzen dizkion lekua, partaidetza eta erantzukizuna bere hizkuntzaren berreskurapen-bidean, bakoitza dagoela dagoen egoeran hizkuntza horri buruz: ez-euskalduna (Ø) nahiz euskaldun eskolatua (AB) eta bitarteko beste egoerak.

Gure artean sarritan salatu izan dugu euskararen normalkuntzarako plangintza orokorrik eza. Txepetxek tesia irakurri ondoren, nabarmenago gelditzen da horren premia, eta, beraz, horren hutsunea. Gizarte osoaren eta hiztun guztien baterako mugimendua izan behar, plangintzak benetan bere helburuak lortuko badi-tu. Programa partzialak erdi-alferrikakoak gerta daitezke, plangintza orokorraren barruan ez baldin badoaz.

Gure autoreak lau alderdi bereizten ditu euskararen normalkuntzarako plangintzan: norbanakoarena, gizartearena, denbora-rena eta lurraldearena. Normalkuntza indibidualaren helburuari dagokionez, euskaldun bakoitzaren euskalduntasuna osatzea da, kontutan edukiz, noski, eredu euskaldun osoa (AB) izatea dela. Helburu horretarako bakoitzak bere hizkuntzazko egoeratik egin

behar duen bide-tartea, hauetako bat izango da: a) Euskaldun ez-osoarentzat euskaldun oso bihurtzea, edo beren arbasoen hizkuntza, euskara, galdu dutenentzat, euskara berreskuratzea (“paradigma de optimización”); b) Atzerritik etorritako etorkinentzat euskararen aldeko jokabidea hartzea (“paradigma de positivación”). Bide orokorra, ordea, bakarra da hizkuntz komunitate osoarentzat; eta helburua, berbera. Aipaturiko hiru “fase” horietan gure artean darabiltzagun “kontzientziatze/euskalduntze/alfabetatze” prozesuak sumatzen ditugu; baina gure autoreak zehaztasun eta osotasun askoz handiagoz ikusteko aukera ematen digu.

Bi puntu aipatu nahi ditut hemen, gure artean eztabaidapean egon ohi direnak: Euskalduntze-alfabetatzeak “estentsiboa” ala “intentsiboa” izan behar du? Erantzuna argi dagoela uste dut, gure autorearen ikuspegitik: estentsiboa izan behar du, baina desberdindua, bakoitzaren hizkuntzazko egoeraren arabera. Bigarrena beste hau da: zein da prozesu orokor horren barruan, euskaldun bakoitzaren “erantzukizuna”? Bada hortik hizkuntzazko indibidualismorik, norberaren hizkuntza komunitateren baten hizkuntza izan ezean, alferrikakoa dela, eta horren “gutxitzea” edo galtzea norberaren gutxitze eta galtze halabeharrezkoa dela nonbait ulertzen ez duenik. Baina honetaz, luzeago eta berezikiago gaineratu beharko dugu zerbait berehala.

Euskarak egiten gaitu euskaldun

Euskararik gabe Euskal Herririk ez dagoela esaten dugunean, edota “Euskara dela euskaldunon aberria (Herria)”, edota, soilkiago oraindik, euskararen berreskurapenerako plangintza eskatzen dugunean nahiz berreskurapen horretan euskaldun guztiok dugun erantzukizuna aldarrikatzen dugunean, alde ezberdinetatik atera ohi dira irria, eskandalua edo salakuntza: “Hizkuntz esentzialis-moa da hori...”; “Norberak nahi duen hizkuntza erabiltzeko eskubidea du...”; “Hizkuntza salbatu? Hainbat hizkuntza hil dira; hizkuntzak ez du eskubiderik; hiztunenak dira eskubideak...”. Horiek eta beste, hamaika bider entzun ditu euskararen aldeko “militanteak”.

Funtsean, jakina, hizkuntzaren funtzioak daude eztabaidan. Zertarako da hizkuntza? Hitztunen arteko komunikaziorako... Bai! Norberaren barnea adierazteko... Bai! Norberaren ingurua

taxutzeko... Bai! Komunitatearen berberatasuna eta berezitasuna gorpuzteko... Baita! Hara: eginkizun guzti horiek aitortzen dizkiote antropologoek eta hizkuntzalariek hizkuntzari.

Hiztun bakoitzaren eta hiztunen komunitatearen funts-funtsean dago bere hizkuntzarekiko kidetasuna. Norberaren eta norberaren Herriaren hizkuntza aztertzeke edo eztabaidatzeko urruneko "objektu" soil bihurtzea ezinezkoa da. Ezer nabarmenik baldin badago, hain zuzen, Txepetxen tesian, hizkuntzaren (euskararen) eta hiztunaren (euskaldunaren) arteko osagarritasuna da. Hainbat erataraz adierazten du berak hori: Objektua (hizkuntza sistema bera) eta subjektua (hiztunak) hizkuntzaren bi alderdiak besterik ez dira —hizkuntzalariek "hizkuntza" eta "hizketa" bereizten dituztela uste dut—; hizkuntzaren "izatasuna" eta horren "izatea" (hiztunengan), horren bi ikuspegiak besterik ez dira; edota euskararen balioa eta horren baliagarritasuna bereizezinak dira.

Horregatik, hizkuntzaren —euskararen— helburua bizirik irautea baldin bada, hiztunen komunitatearen —euskal elkartearen— helburua beraren birsorkuntza da. Gure autoreak dioenez, "nos interesa la vida del Euskara y el Euskara para la vida". Horregatik, euskara hizkuntza oso bihurtzea edo normalkuntza eta euskaldunaren hizkuntzazko osotasuna edo euskararen berreskurapen osoa parekaturik doaz: "Para los euskaldunes completarse lingüísticamente (= alcanzar un desarrollo lingüístico completo) y alcanzarlo en euskara, son una y la misma cosa. Nuestra necesidad de completarnos lingüísticamente no puede ser distinta de la necesidad del Euskara de completarse a través de nosotros". Beharra eta premia baldin bada, berriz, berez dator hiztunen komunitatearen *eskubidea* ere badela.

Espiralaren irudiarekin irudikatzen du Txepetxek hizkuntzaren eta hiztunen arteko harremana, lehen ere aipatu dugun euskararen normalkuntzaren helburua zein den adieraztean: "Lograr un desarrollo completo en Euskara, para que el Euskara pueda completarse a través de nosotros, para que nosotros podamos completarnos a través del Euskara".

Gordintasun eta zorrotzasun handiz, honelako "axioma" tara laburbiltzen du hizkuntzaren eta hiztunaren osagarritasun berezko hori:

—"Sin nosotros el lenguaje no existe. Pero sin el lenguaje nosotros tampoco existimos".

—“Cada quien ocupa un lugar en la lengua. Que es exactamente el lugar que la lengua ocupa en él”.

—“Cada quien realiza unas posibilidades de la lengua. Que son, por cierto, las posibilidades que en él la lengua realiza”.

—“Nosotros somos importantes para la lengua, cuando la lengua es importante para nosotros”.

Eremu sinbolikoa: hizkuntza eta kultura

Euskararen balioztapen sinbolikoaz gehiegi entzun behar izan dugunok; areago, gure hainbat politikarik balio sinbolikoa besterik ez diotela ematen euskarari hamaika bider salatu dugunok... harrিতa gaude orain Txepetx euskararen “eremu sinbolikoa” eskatuz datorrela ikustean.

Inondik ere, ez dauka goiko salakuntzekin zerikusirik; baina zergatik erabili du Txepetxek terminologia hori? Honela dio autoreak: “[el espacio simbólico es] el que hace a la lengua ser más ella misma... Es el espacio de la creatividad intelectual, en todas sus vertientes lógico-intuitivas: poesía, literatura, filosofía, arte y ciencia. Cuanto más denso es este espacio, más viva está la lengua. Cuantas más personas canalizan desde esta lengua su creatividad, y cuanto más genuina sea dicha creatividad (es decir, no se limite a la reproducción de creatividades pensadas desde el espacio simbólico de otra lengua), tanto más insustituible es para los sujetos que han pensado en ella, o que han accedido mediante ella al pensamiento lingüístico recreador de los otros, incorporándolo para sí”.

Argi dago, beraz, zer den “eremu sinbolikoa”... Utz dezagun alde batera zergatik erabiltzen duen autoreak terminologia hori. Zera da, beraz: eremu hura, non hizkuntzak bere sormen kultural osoa eskaintzen bait du. Izugarri garrantzizkoa iruditzen zait hori, euskararen normalkuntzari dagokionez, eta euskararen delako balio sinbolikoaren kontra-kontrakoa da.

Zein garrantzi du Arestiren obra osoen argitarapenak? Nere ustez, oso handia. Ez bakarrik literatur obraren beraren balioagatik. Aresti Txepetxentzat “euskaldunberri jatorrizkotuetakoa” da: hots, euskaldunberri osoa. Alde horretatik, garrantzi handia du berez euskararen normalkuntza bururatzekean.

Hemen nabarmendu nahi dudana, Txepetxi jarraituz, zera da: euskararen normalkuntza ez dela hizkuntzaren maila soilan bururatu eta bideratu behar. Euskal Herriaren kultur pizkundearen eta berreraikuntza politiko-sozialaren dinamikaren barruan baizik. Euskara ikasteko motibazioa, horren kultur balioa eta kreatibitatea ikustetik eta baliagarritasunetik bakarrik etor daiteke, edota horretan bakarrik finka daiteke benetan. Horretarako, ordea, euskarazko kultura hori benetan beteko deneko "eremu" hori sortu, indartu eta zabaldu beharra dago. Alde horretatik aski zuzen dabil-tza seguruenik, euskararen berreskurapena kulturazko ikuspegitik at hutsala dela esaten dutenak.

Ondorioz, bi arazo datozkit burura, gure artean eztabaidapean egon ohi direnak: a) Nor da euskaldun eta zeri dagokio "euskal" deitura (euskal literatura, euskal zinema, etab.)? b) Zertarako euskaldun?

Ez gara hemen eztabaida luzetan abiatuko. Txepetxen liburua-ren haritik pare bat ohar egitea bidezkoa eta beharrezkoa dela uste dut. Lehen azaldiriko tipologiaren arabera, argi dago euskal herri-tar guztiak ez direla era berean euskaldun —"euskaradun". Herri-tar ez-euskaldunak daude, euskaldun ez-osoak daude (jatorrizko nahiz berri) eta euskaldun osoak daude (jatorrizkotuak nahiz jato-rrizko euskaldun eskolatuak). Inorentzat irain izan gabe, nahitaez kontutan hartu behar hizkuntzazko egoera ezberdin horiek euska-raren normalkuntzarako edozein politika egiteko.

Euskaldun osoak bakarrik dira euskarari gaitasun guztiak bete-tzen dizkietenak, gaurko kultura modernoa eta nork bere kultu-razko biziera euskaraz adieraziz eta biziz. Euskaldun osoek funt-sezko garrantzia dutenez euskararen berreskurapenerako, era be-rean horiek bizi, adierazi eta sortzen duten euskarazko kulturak (kulturazko adierazpenek eta kulturazko sorkuntzak) funtsezko garrantzia dute, euskararen ikuspegitik. Euskarazko kultura da, beraz, euskarari —eta euskaldunari— bereziki interesatzen zaiona. Helburu eta eredu horren arabera neurtu beharko da kultur krea-zioen euskaltasuna. Euskara kultur hizkuntza normaldu bihurtu arte, erdaraz egiten eta hartzen dugun kultura ez doa Euskal He-rriaren hizkuntzazko normalkuntzaren bidetik, eta, "osagarri" izan beharrean, arrotzaile gertatuko da, euskaldun osoen ikuspegi-tik; hala ere, euskaldun ez-osoak ez dago prozesu horretan kultur hutsunean uzterik. Baina helburua eta erizpidea argi daude: euskaldun osoa euskarazko kultura osoan.

Esandako guztiaren ondoren, “zertarako euskaldun?” galdera erdaldunarentzat bakarrik izan daiteke zentzuzkoa; euskaldun ez-osoari bere euskalduntze-bidean zalantzaren bat sortzeko modukoa da. Euskaldun osoarentzat ez da inola ere zentzuzkoa. Kultura baldin bada norberaren eta gizartearen bizia, bere bizia du euskaldun osoak euskaldun izatea. Eta zertarako bizi seriotan galdetzen dabilena gaixotzat jotzen dugu normalean. Orduan gaitza da kendu beharrekoa; eta ez alferrikako galderei erantzuten ibili.

Euskal Herria berreraiki Euskararen gain

Uste dudanez, oso une egokian dator Txepetxen tesia. Hamar bat urte etorriko omen dira laster Espainiako estatuan Konstituzio “demokratikoa” onartu zutela. Oker ez baldin banabil, zortzi bat urte izango dira laster Autonomi Estatutua eta horren ondoriozko erakunde autonomikoak abiatu zirela; Nafarroan geroxeago etorri zen “Amejoramiento del Fuero” eta honen araberako gobernu “forala”. Oraindik lehen bezala edo okerrago dirau Euskal Herriak: hiru zati nagusitan zatikaturik, eta, euskarari dagokionez, hiru lege-egoera eta hiru politika ezberdinetan sakabanaturik.

Bitartean, euskarari buruzko legeak eta dekretuak eman dituzte; euskara irakaskuntzan sartzeko bide bat urratu da Komunitate Autonomoan; euskal telebista ere lanean ari da duela zenbait urte; helduei euskararen irakaskuntzarako erakunde publikoa ere indarrean dabil; euskarazko kultura bultzatzeko zenbait programa eta diru-laguntza ere eraturik daude. Aldi berean, euskararen defentsarako eta berreskurapenerako herri-mugimenduak eta herri-erakundeek aurrera jarraitu dute, lanarekin, mobilizazioarekin, jaialdiekin, borrokarekin. Elkarte eta erakunde berriak ere sortu dira; eta guzti horien koordinaziorako eta indarberritzeko proiektuak eta ekinaldiak ere bai.

Guzti hori hor dago, edo hor doa... eta zer? Herritar askok daukagu susmoa kale itsura sartuta ote gabiltzan. Aparte azken hiru hilabeteotan Gasteizko parlamentuan dabiltzan indar politikoei erakutsi duten joko ustela eta luzatu duten etsipenerainoko zorabioa, orain arteko hizkuntz politikaren bidetik euskararen berreskurapena —horren etorkizuna— zertan den eta nora doan ez dago batere argi. Euskararen normalkuntzarako ez helburua eta ez helbidea daude argiturik herriaren aurrean. Seguruenik gure politi-

kariak eta agintariak berek ere ilun dituztelako. Hizkuntzazko aberrirako bidetik zuzendu eta bideratuko bada herri osoa, behin-goz gainditu beharra dago basamortuan noraezean eta bidegalduta ibiltze hori.

Uste dudanez, azken urteotako etsipenezko esperientziaren ondoren, gaur da une egokia euskararen normalkuntzarako —berreskurapen osorako— bidea zuzentzen hasteko, plangintza orokor eta eutsiari helduz. Horretarako ere garai oso egokian datorrela uste dut Txepetxen liburu hau, gogoeta berria suspertzeko, orain arteko okerrak zuzentzeko eta bide berri hori urratzen hasteko.

Oinarri berriak ipini beharra dago Euskal Herriaren berreraikuntzari ekiteko. Eta aurren-aurrenik, Euskararen beraren funtsezkotasuna eta lehentasuna. Puntu oso garrantzizkoak finkatzen ditu gure autoreak euskararen normalkuntzarako plangintza egokia lantzeko eta aurrera eramateko. Horietako batzuk nabarmendu nahi ditut, tesiaren irakurketa honen buruan.

1. *Euskal Herriak aterako du aurrera Euskara.* Hau garbi da-goela uste dut: Euskal Herriak berak aterako du aurrera eta normalduko bere hizkuntza; beste inork ez dio egingo hori. Ez Frantziako estatuak ez Espainiako estatuak daukate horretarako interesik; alderantziz. Horien barne-legea honako honetara biltzen du Txepetxek: “Los Estados han suplantado a las Comunidades Lingüísticas y, como lo hacen siempre desde alguna lengua, la lengua de los poderosos se erige como uno de los resortes privilegiados de adquirir y ejercitar el poder”. Estatu “expansionario”aren dinamika da hori: bere funtsezko abiaburua. Eta hori ez da aldatuko estatu horretako barneko erregimena aldatzean, nahiz eta forma politiko batzuk aldatu. Estatu zentralistek elebakartasun espainolarekin edo frantsesarekin euskara suntsitu nahi zuten bezala, “autonomien estatu” honek “elebitasun ezarri” horren —erdara, kultur hizkuntza osoa eta ikasi beharrekoa, eta euskara hizkuntza gutxitua eta nahi duenak bakarrik ikastekoa, legez eta politikaz ezarritako elebitasun diglosikoaren— bidez eramango du euskara desagertzera.

Azken urteotako politika estatalak —eta alderdi estatalistek— ez digu bestetarako itxaropenik eskaintzen. Horregatik, honela formulatzen du Txepetxek euskararen normalkuntzarako eta berreskurapenerako hiru axiometako bat: “Una Comunidad Lingüística minorizada en el seno del Estado que la subsume, no puede esperar simplemente de la iniciativa del Estado (aún cuando se

produzca en él un cambio de gobierno o régimen) la resolución de su situación, pues ésta depende, en primera instancia, de su propio compactamiento”.

Horretara goaz hurrengo puntuan: Herri honen “compactamiento”, batasuna, berrestera, euskararen berreskurapen osoa bideratu eta burutzeko.

2. *Euskarazko aberrirantz, euskaldunen batasuna.* Euskal Herriaren hizkuntza euskara dela diogun guztiok bat gatoz nonbait beste honetan ere: Euskararik gabe ez dagoela Euskal Herririk. Agian ez gaude hain ados, guztion Herria izango den horretarako ireki behar dugun bidean euskarak duen lekuari buruz. Baina guxtienez bat etor gaitezke beste honetan: Euskararik gabe Euskal Herria eraikitzen ibiltzeak ez duela irtenbiderik. “Autonomia honen” euskararen bizia bera segurtatzen ez baldin badu, euskararen berreskurapen osorik gabe “lortu”ko den “etorkizuneko independentzia”k ez du segurtatuko Herri honen bizia, “porque ni siquiera un estado vasco independiente tiene sentido, desde la óptica sociolingüística, si cuando se constituya es ya sólo la expresión de un pueblo desnaturalizado”.

Euskal nazioa —Herria— egitea eta euskararen berreskurapena batera doaz, eta helburu honetan dago helburuko batasuna: “...que el Euskara alcance en su territorio lingüístico un desarrollo completo para que al mismo tiempo pueda completarnos a nosotros como euskaldunes”. Kanpoko Konstituzio, lege eta politikatik helburu hori lortzeko itxaropenik ez dagoenez, beste biderik ez da gelditzen euskal elkartearen elkartasuna baino, aipaturiko helburuan bat datozen indar politiko, sozial eta kulturalak bateratuz eta elkartuz. “Es en torno a él —aipaturiko helburuaren inguruan— como puede cristalizar la unidad de la comunidad euskaldun, superando la debilidad endémica que le causa su fraccionamiento interior. La enorme importancia de lo que está en juego, y la gravedad enorme de la situación no debe permitir en esta hora ninguna vacilación ni ninguna división”.

3. *Euskal kulturako indarren koordinazioa.* Urte askotako historia du euskararen defentsako eta berreskurapeneko mugimenduak Euskal Herrian. Bere erakundeak, taldeak eta elkarteak sortu eta ugaritu ditu. Gerora etorri dira, orain dela urte gutxi, euskararen berreskurapenerako erakunde ofizialak. Azken zazpi urteotan, haien eta horien harremanak ez dira egokiak izan. Ez da erruak astintzen asteko uea.

Unea da, ordea, eta horretarako bidea ematen du Txepetxen tesiak, erakunde ofizialek eta herritarrek —guztiek— beren ikuspegiak, jokabideak eta eritzien kritika agerian egitekoa, eta harremanen bide berria urratzen hastekoa. Hiru abiaburuok dira baieztatzeak: a) Herri-dinamikaren ezinbestekoa eta protagonismoa euskararen berreskurapenaren bidean; b) Horretarako erakunde ofizialen premia eta funtsezko eginkizuna; c) Bi mailetako erakundeen arteko harreman dialektikoa.

Aurrera begira, behar-beharrezkoa da talde, elkarte eta erakunde herritarren, kultur sail guztietako, arteko baterakuntza, jarraia eta eritzi partidisten gaitetik. Bide horixe urratu nahi du EKBk (Euskal Kulturaren Batzarrea), organismo koordinatzaile eta eragile gisa.

4. *Euskara, hizkuntza nazionala eta ofiziala*. Euskararen normalkuntzaren eta berreskurapen osoaren bide hori ebaki ahal izateko, abiaburu nagusi batzuk ipini beharra dago: a) Euskara da Euskal Herriaren hizkuntza *nazional bakarra*; izan ere, euskarak gaurko kultur hizkuntza osoa izateko, eta ez bigarren mailako hizkuntza “etnikoa”, euskal nazioaren hizkuntza izan beharra dauka; esana dago, ordea, euskarak, biziko baldin bada, kultur hizkuntza osoa izatera heldu beharra daukala. b) Euskara izango da Euskal Herriko hizkuntza *ofizial bakarra* —“como única lengua oficial de su territorio lingüístico”—, Espainiako eta Frantziako estatuak estatu-mailako ofizialtasunik aitortzen ez diotenez. c) Hizkuntz politikan lehentasun osoa izango du euskararen berreskurapenak, euskaldun guztion lehen hizkuntza “oso” bihurtu behar duenez.

Guzti horrek zera adierazten eta onartzen du: erdaren eta euskararen artean borroka dagoela. Hizkuntza guztiak daude elkarren arteko borrokan; askoz gehiago hizkuntza azpiratzailea eta bere normalkuntza lortu nahi duen hizkuntza azpiratua. Gatazka hori ezkutatu nahia, euskara azpiratuaren eta gutxituaren aurkako aukera egitea da; euskararen normalkuntzaren eta berreskurapen osoaren hautapena egiteak, berriz, derrigorrez ekarriko du erdaren erabilerak dituen “pribilegioak” ukatzea eta kenduz joatea, gure autoreak argi dioenez.

5. *Botere soziala eta hizkuntzazko jabetasuna*. Esaldi honetara laburbiltzen du euskararen normalkuntza, beronen alde sozialetik begiratuta: “Redistribución social del poder lingüístico”. Eta zera gaineratzen du: “Y lo que esto quiere decir no es otra cosa que

ajustar el poder político a las necesidades de la comunidad lingüística"... Eta beheraxeago: "Normalizar es hacer que la jerarquía política sirva a la comunidad lingüística. Es hacer que los políticos de Euskal Herria sirvan a los euskaldunes"... Baina hori baino gehiago adierazten du lehen esaldi hark: hau da, hizkuntzazko jabetasun handiena dutenek —euskaldun osoek— hartu behar dute beren eskuetan haren pareko botere sozial eta politikoa, "de modo que los individuos con mayor peso y significación social en el territorio vasco sean aquellos que mayor importancia tienen para el Euskara". Zoritzarrez, bereziki gure gidari eta agintari politikoei begiratzen badiegu, oso gutxi aurkituko genituzke euskaldun oso direnetakoak; ugari, ordea, euskaldunen tipologian Ø mailan —ezer ez dakitenengan— daudenak, edota, okerrago oraindik, euskararentzat etsai —"outsiders"— direnak.

Konfuziok santuentzat eskatzen zuen agintaritza publikoa; Platonek filosofoentzat. Gure autoreak ez du eskatzen linguisten-tzat, baina bai euskaldun osoentzat. Horixe da bide bakarra, euskal errepublika —euskaldunona— berreraikiko baldin badugu.

Irakurketa hau ez nuke borroka soilaren ideiarekin bukatu nahi. Egia da hizkuntzen arteko borroka —eta bereziki hizkuntza gutxituen arazoa— hizkuntza bakoitzaren barruan gertatzen den borroka sozialaren luzapena dela; hizkuntz elkarte bakoitzean boteredunak beren botereaz jabetzeko eta horri eusteko Herriaren hizkuntzaz jabetzen eta baliatzen badira, hizkuntzen arteko gatazka, klase boteredunen interesak eta boterea beste komunitate eta nazioetara zabaltzetik eta ezartzetik dator. Botere estatalista eta imperialista horien aurkako borroka da euskararen berrekurapenaren aldekoa.

Euskal Herriaren askapen osoaren aldeko borroka da funtsean euskararen aldekoa: ez, ordea, beste Herriak eta hizkuntzak ukatzeko, hizkuntza guztien oreka —eta bakea— lortzeko baizik. Mundu zabaleko "bakezko oreka" hori lortzean, nazio bakoitzak bi hizkuntza izango omen ditu: *askatasunaren hizkuntza* (hizkuntza nazionala) eta *elkartasunaren hizkuntza* nazioartekoa (nekez gaurko ingelesa). Dena dela, gaurko Europan eta munduan beharrezkoa da hizkuntza gutxituko Herri gutxituen arteko elkartasuna, hizkuntza "handi"en menperakuntza astintzeko eta askatasuneko oreka lortzeko.

Utopia? Euskal Herriaren askatasunaren hizkuntza EUSKARA da.

DEL EXILIO LINGÜÍSTICO A LA PATRIA DEL EUSKERA DE L'EXIL LINGUISTIQUE A LA PATRIE DE L'EUSKARA

La lectura que ha realizado el autor se centra en algunos aspectos de la normalización y la recuperación del euskera desde un punto de vista particularmente socio-político.

En particular resalta y hace sus consideraciones sobre estos temas definidos y desarrollados en las páginas centrales de la tesis.

1. *El uso ideológico que en todos los últimos años de la "democracia" y de la "autonomía" se ha hecho del bilingüismo como objetivo de la normalización del euskera, al que se contraponen el único objetivo "posible" y "real" de la recuperación plena del euskera, capaz de invertir el bilingüismo de extorsión impuesto por el estado "expansionario".*

2. *El movimiento social que supone esa recuperación comporta una puesta en marcha de todos los "vascos", cada cual desde su propia situación lingüística respecto del euskera. Es fundamental una tipología de los "grupos lingüísticos", que supere la tradicional y vaga distinción entre euskaldun-zahar y euskaldun-be-ri, para poner el acento sobre el euskaldun completo.*

3. *Los procesos de "concientización", "euskaldunización" y "alfabetización" no son sino la expresión de los paradigmas de "optimización" y "posuivación" por los que canaliza la tesis el "paradigma de normalización" del euskera. Este esquema nos lleva naturalmente a la superación del debate sobre el carácter "extensivo" o "intensivo" de la alfabetización/euskaldunización.*

4. *La relación entre euskera y euskaldun recibe densidad y clarificación porque la normalización plena del euskera —interés del euskera— es inseparable de la posesión plena del euskera por los euskaldunes —interés de los individuos.*

5. *Los que poseen el euskera como "lengua natural" y como "lengua cultural" adquieren una importancia nuclear —"el espacio simbólico"—, porque realizan y atestiguan la plenitud cultural de la lengua vasca. En esa línea, los debates sobre quién es euskaldun y qué es cultura vasca, reciben una respuesta definitiva. Los euskaldunes plenos indican el objetivo de lo que es euskaldun.*

6. *El "lector" resalta por fin algunos temas básicos de política lingüística del País Vasco: impasse de la planificación de la normalización del euskera; la necesidad de que los vascos tomemos en nuestras manos el proyecto de la recuperación de nuestra lengua nacional; necesidad de autocritica por parte de las entidades populares; prioridad de la recuperación del euskera en la reconstrucción nacional, sobre la base de una "compactación" de las fuerzas políticas, sociales y culturales vascas; principios sobre los que se debe basar un viraje en la política lingüística; reconocimiento del euskera como única lengua nacional y oficial del territorio vasco y su primacía absoluta; necesidad de que los "euskaldunes plenos" ocupen los rangos*

del poder político, social y cultural, acordes con su "jerarquía" lingüística y con el objetivo de la recuperación plena del euskera.

Termina con una reafirmación de que el Euskera es la "lengua de la libertad" del Pueblo Vasco.

L'auteur a réalisé une lecture socio-politique de l'ouvrage de Txepetx, qui porte sur quelques aspects de la normalisation et de la récupération de l'euskara. Il met en relief et commente en particulier les thèmes définis et développés dans les pages centrales de la thèse.

1. On voit d'abord l'usage idéologique qui a été fait durant ces dernières années de "démocratie" et d'"autonomie" du Bilinguisme comme objectif de la normalisation de l'euskara. On lui oppose le seul objectif "possible" et "véritable" de la récupération entière de l'euskara, susceptible de renverser le *Bilinguisme d'extorsion* imposé par l'"expansionisme" étatique.

2. Le mouvement social que suppose la récupération linguistique implique la mise en route de tous les "Basques", chacun à partir de sa propre situation linguistique par rapport à l'euskara. Il apparaît fondamental de constituer une typologie des "groupes linguistiques", dépassant la vague et traditionnelle distinction des "euskaldun-zahar" et des "euskaldun-berri", pour mettre en évidence le type de l'*euskaldun complet*.

3. Les processus de "conscientisation" et d'"alphabétisation" et d'"euskaldun-isation" ne sont que l'expression des paradigmes d'"optimisation" et de "positivisation" à travers lesquels la thèse de Txepetx fait passer le paradigme de "normalisation" de l'euskara. C'est ainsi que l'on dépasse le débat qui porte sur le caractère "extensif" ou "intensif" de l'alphabétisation/euskaldun-isation.

4. La relation entre euskara et euskaldun acquiert une densité et une lumière singulière du fait que la normalisation entière de l'euskara —intérêt de l'euskara— est inséparable de la possession entière de l'euskara par les euskaldun —intérêt des individus.

5. Ceux qui possèdent l'euskara comme "langue naturelle" et comme "langue culturelle" représentent une valeur essentielle —"l'espace symbolique"— parce qu'ils constituent et figurent la plénitude culturelle de la langue basque. En ce sens les questions souvent posées: Qui est euskaldun? ou Qu'est-ce-que la culture basque? reçoivent une réponse définitive: les "euskaldun complets" indiquent l'objectif de ce qui est euskaldun.

6. L'article met enfin en évidence quelques uns des thèmes de base de la politique linguistique du Pays Basque: l'impasse de la planification de la normali-

sation de l'euskara; la nécessité que nous autres basques nous prenions tous en mains le projet de récupération de notre langue nationale, la nécessité d'une autocritique de la part des organismes populaires; sur la base d'un regroupement des forces politiques, sociales et culturelles basques; les principes sur lesquels doit se fonder un redressement de la politique linguistique: reconnaissance de l'euskara comme unique langue nationale et officielle du Pays Basque et primauté absolue de l'euskara; la nécessité que les "euskaldun complets" occupent les premiers rangs du pouvoir politique social et culturel en conformité avec la "hiérarchie" linguistique et avec l'objectif de la récupération plénière de l'euskara.

Il est enfin rappelé que l'euskara est "la langue de la liberté" du Peuple Basque.